
MAKEDONIJA I CRNA GORA U SREDNJEM VIJEKU

Aleksandar Atanasovski

To write about the Macedonian-Montenegrin relations in the medieval period means to tell about the period of Emperor Samuel and his successors, when the territory of the modern Montenegro was known as Duklja or Zeta, and Macedonia, according to the Byzantine-Bulgarian peace treaty of 927, became part of Bulgaria or the Bulgarian state.

Prve podatke o kontaktima između dviju zemalja nalazimo u „Ljetopisu popa Dukljanina“¹, koji govori o periodu cara Samuila, a posebno o njegovom pohodu na Zapad, kada se na udaru našla i teritorija Duklje.

U pogledu hronologije izvođenja Samuilovog pohoda ka Dalmaciji u istoriografiji vladaju različita mišljenja. Jedan dio

¹ Postoje tri verzije *Ljetopisa popa Dukljanina*. Jedna na latinskom jeziku, samog autora, jedna nepotpuna, na hrvatskom jeziku, nazvana *Hrvatska hronika* i prijevod ove posljednje na latinski jezik Marka Marulića. O *Ljetopisu* i izdanjima pogledaj: Басотова Љубинка, *Летописот на попот Дукљанин како извор за македонската средновековна историја – Споменници за средновековната и поновата историја на Македонија*. Том. V, Прилеп 1988, str. 133–149.

istoričara smatra da je pohod izveden u periodu od 986. do 989. godine², nakon pobjede Samuila nad Vasilijem II, kod Trajanovih vrata. Drugi su mišljenja da se to dogodilo poslije 997. godine³, nakon Samuilovog poraza kod Sperheja, a u najnovije vrijeme srpski historičar Tibor Živković ga datira u 1008. godinu⁴. Odmah da napomenemo da izvori na koje se pozivamo ne datiraju pohod, dok nam indirektno *Ljetopis popa Dukljanina* kazuje da se Samuilo uzdigao u vrijeme dukljanskog vladara Tugemira i zatim govori o vojnom pohodu protiv zemlje Vladimirove, kojeg je zarobio i odveo u Prespu u zatočeništvo, gdje se ovaj upoznao sa Samuilovom ćerkom Kosarom, sa kojom se zatim i oženio i bio vraćen na očev prijesto.

Pop Dukljanin o Samuilu i njegovom pohodu na Duklju i Dalmaciju govori u 36-toj glavi, koja se ističe svojom osobenošću i kompozicijom u odnosu na sav ostali tekst ove hronike. Sa historijskog aspekta, više naučnika se saglašava da je upravo ovo poglavlje Ljetopisa „dosta vjeran historijski izvor“ i da „ovo što pop Dukljanin priča i ne pokazuje se kao legenda nego kao historija“ i da je „u suštini svakolika priča Dukljaninova (misli na gl. 36) istinita“⁵.

Ovo poglavlje je za nas interesantno zato što predstavlja jedan vid žitija dukljanskog kneza Vladimira i sadrži značajne i

² Tako smatraju: Giljferding, Drinov, Stanojević, Ćorović, Antoljak, Basotova, i dr. Uporedi: Антољак С., *Самуиловата држава – Средновековна Македонија*. Т. 1. Скопје 1985, стр. 380–382.

³ Ovog gledišta se drže: Zlatarski, Ransiman, Ostrogorski, Šišić, Boškoski i dr. Uporedi: Бошкоски, М, *Великаните на македонскиот среден век*. Кн. 1. Скопје 2007, стр. 89–98.

⁴ Živković T., „Pohod bugarskog cara Samuila na Dalmaciju“, *Istorijski časopis*. Knj. XLIX, 2002, str. 9–25.

⁵ Novaković St., *Prvi osnovi slovenske književnosti među balkanskim Slovenima, Legenda o Vladimiru i Kosari*. Beograd 1893, p. 198.

potvrđene podatke o periodu postojanja i propasti Samuilove države i njegovih kontakata sa teritorijom Duklje.

Početak poglavlja govori o vremenu dok je Vladimir još kao mladić, primio vlast i vladao Dukljom, nakon smrti oca Petrislava. U to vrijeme „gore spomenuti bugarski car Samuel skupi veliku vojsku i dođe u dalmatinske krajeve, na zemlju kralja Vladimira...”⁶ U Orbinijevom prijevodu ovaj dio glasi: „U njegovo vrijeme, Samuilo, gorepomenuti car Bugarske uđe u Dalmaciju sa velikom vojskom i poče da uznemirava zemlju kralja Vladimira”⁷.

Indirektne podatke o tome kada se odigrao pohod, daje nam Jahja Antiohijski kada govori o Vladimirovoj sudbini, koji se povukao na planinu Oblik. Njegovo povlačenje na planinu bilo je samo manevar da bi se dobilo na vremenu i možda sačekala pomoć od Vizantije, koja je kao zaštitnik tih zemalja vjerovatno imala i obavezu da ih brani od eventualnih stranih napada. Ali tada je, kako piše Jahja Antiohijski, Vizantija imala važnije brige, a to je bilo smirivanje bunta Varda Foke, koji se 987. godine, nakon pobjede nad Varda Sklirom, proglasio za cara⁸. U takvoj situaciji Duklja i „ostale grčke oblasti na Zapadu“ nijesu se mogle nadati pomoći Vizantije. Znajući to Vladimir je uvidio beznadežnost svoje situacije, odlučio da ne pruža otpor i predao

⁶ Mošin V., *Ljetopis popa Duklojanina*. Zagreb 1950, 78. Budući na jednom mjestu Dukljanin kazuje da se Samuil izdigao u vrijeme Tugemira, potom ništa ne govori o tome kada je Dukljom počeo vladati Petrislav i koliko je vladao, niti kada ga nasljeđuje Vladimir, to sve otežava tačno utvrđivanje događaja.

⁷ Басотова Љубинка, *Летописот на попот Дукљанин како извор за македонската средновековна историја – Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија*. Том. V, Прилеп 1988, str. 189.

⁸ O ovoj pobuni uporedi : Ostrogorski G., *Istorija Vizantije*. Drugo dopunjeno izdanje, Beograd 1969, str. 288–289.

se u ruke moćnog osvajača, koji ga je odmah poslao u prijestonicu Prespu kao zatočenika. Upravo dio koji govori o pobuni Varda Foke, nam ukazuje na činjenicu da je pohod na Duklju bio izveden 987–988. godine, odmah nakon Samuilove pobjede kod Trajanovih vrata.

Ovi podaci popa Dukljanina nalaze indirektnu potvrdu i kod Jahje, na onom mjestu će se govori o pobuni Varda Foke, dok je Vasilije bio zauzet ratom protiv njega, „Bugari su iskoristili priliku i nekoliko puta ratovali u grčkoj zemlji i opustošili grad Solun, a napali su i grčke oblasti na zapadu“. Ovdje se pod „grčke oblasti na zapadu“ podrazumijevaju Duklja, Dalmacija, Bosna i Raška, koje su do tada direktno ili indirektno priznavale vlast Vizantije⁹.

Nagovještaje ovih Samuilovih djestava imamo i kod Skilice-Kerdena, koji kaže: „Otkako se oslobodio brige građanskog rata, car poče da razmišlja kako da izađe na kraj sa Samuilom i drugim oblasnim toparsima, koji su iskoristili njegovu zauzetost pobunama i načinili veliko zlo romejskim zemljama“¹⁰. Pobuna Varda Foke ugušena je 988. godine i nakon nje Vasilije II mogao je da pravi planove kako da se obračuna sa Samuilom.

Druga grupa naučnika kao argument za svoje gledište, da je pohod bio izveden poslije 997. godine, navodi činjenicu da je 90-tih godina bio obnovljen trgovinski dogovor između njemačkog cara Otona III i venecijanskog dužda Petra II Orseola (991–1020) i da je tada Venecija zatražila trgovinske olakšice i od Vizantije. Godine 992. vizantijski carevi Vasilije II i njegov brat savladar Konstantin VIII izdaju Venecijancima

⁹ Антољак С., *Самуиловата држава*, str. 245.

¹⁰ Ioannis Scylitzae synopsis historiarum. Editio princeps, rec. I Thurn Apud Walter de Gruyter et socios Berolini et Novi Eboraci 1973, str. 339, 20, 64–67; *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*. T. III, Beograd 1966; Антољак С., *Самуиловата држава*, 257.

hrisovulju kojom im daju trgovinske olakšice (umanjenje taksi sa 30 na 17 solida). U uslovima zauzetosti vizantijskog cara na Istoku, Venecija je „imala dužnost“ da štiti vizantijske interese u gradovima duž Jadranskog mora, u temi Dalmaciji. Duklja je priznavala vizantijski suverenitet, a nakon smrti hrvatskog kralja Držislava, Venecija je razmatrala da kao pretendenta na hrvatski prijesto podrži Svetoslava Suronju, nasuprot prosamuilovom pretendentu Krešimiru i njegovom savladaru Gojislavu. Pored ostalog Venecija između 998. i 1000. godine interveniše svojom flotom, kako bi spriječila hrvatsku pomoć caru Samuilo i zaštitila svoje interese¹¹. Prema Milanu Boškocom, glavni cilj Samuilovog pohoda je bio da se spriječi vizantijska koalicija na obalama Jadranskog mora, čije su glavne saveznice bile Venecijanska republika i provizantijska Zeta, te osvajanje dalmatinskih gradova i pomoć hrvatskom kralju Krešimiru i njegovom bratu Gojislavu u borbi za jačanje prijestolja¹².

Sve bi ovo bilo prihvatljivo samo da Samuilo 996/97. nije pretrpio katastrofalni poraz kod rijeke Sperhej, bitku u kojoj je teško ranjen, pa mu je najvjerojatnije trebalo vremena da zaliječi rane, a sa druge strane Vasilije II je bio u svojoj najvećoj vojnoj snazi, stalno prisutan na balkanskom bojištu i teško da bi se Samuilo odlučio na jedan takav pohod.

Sa druge strane ovi argumenti mogu se i drugačije tumačiti. Naime, kada je Samuilo prodro ka Duklji i Dalmaciji Vizantija se oslobodila pobune Varda Foke i zatražila savez sa Venecijom,

¹¹ O ovim događajima uporedi: Dögler F., *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmishes I München–Berlin*, 1924, No781, 100; Margetić I., *Vjerodostojnost vijesti Andrije Dandola o Dalmaciji i XI st.* ZRVI XIX, 1980, 121; Klaić N., *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*. Zagreb 1971, 322, 325–326; Pirivatrić S., *Samuilova država*, 107–109 bel. 112–116; Бошкоски М., *Великаните...*, 89–90.

¹² Бошкоски М., *Великаните*, 89–90, i tamo citirana literatura 111 i 112.

upravo zato da ne bi davala hrisovulju za olašavanje trgovine sa ciljem da je pridobije na svoju stranu. Venecija je u tom periodu faktički zavisna od Vizantije i bila je dužna da štiti gradove na Jadranskom moru koji su pripadali temi Dalmacija. Moguće da je Samuilov pohod na Dalmaciju iniciran od hrvatskog kralja Držislava, sa ciljem da ojača svoju poziciju u borbi protiv Vizantije i Venecije. Nakon njegove smrti protivnici su se ujedinili sa ciljem da istisnu Samuilov uticaj u Hrvatskoj i da ojačaju pozicije njegovih protivnika. Naravno, u tom periodu, kraja X vijeka, Samuilo nije bio u stanju da pomogne svojem prijatelju u Hrvatskoj. Možda je upravo u tome suština kazivanja „da otkako se Vasilije oslobodio pobune Varda Foke kovao je planove kako da se obračuna sa Samuилоm“ i da je u tim planovima bilo jačanje vizantijskih pozicija na Jadranu.

Drugi argument, na koji se pozivaju privrženici drugog gledišta je tzv. srpsko poslanstvo u Vizantiju 993. godine, za koje i sam Georgije Ostrogorski nije siguran iz kojih je „srpskih“ zemalja bilo poslato i sa kojim ciljem¹³. Dozvoljava da je možda bilo poslato iz Raške! Moramo napomenuti da su vijest o ovom poslanstvu sasvim nesigurne. Mogao ga je poslati i Vladimir, koji je bio Samuilov zet i u čije ime je upravljao svojom zemljom, ali nemamo podatke u kakvim je odnosima bio Vladimir sa Vizantijom. Da li je tu delegaciju, možda, poslao on da traži posredovanje od Vizantije za vraćanje moši Sv. Tripuna, koje je svojevremeno Samuilo odnio iz Kotora? Delegaciju su mogli poslati i stanovnici Kotora, za koje ne znamo da li su bili potčinjeni Samuilu, i tražili način da im se vrate svete mošti njihovog patrona. Isto tako, ta delegacija mogla je biti u vezi sa premiještanjem crkvenog sjedišta Duklje iz kontinentalnog dijela u grad Bar. Događaj se odigrao 993. godine.

¹³ Ostrogorski G., *Srpsko poslanstvo, Sabrana dela IV*, Beograd 1970, 147–158.

Sa druge strane, ako se uzme u obzir Samuilov pohod u ševeroistočnu, ševernu i ševerozapadnu Bugarsku, koji se odvijao 990–991. godine, može se dozvoliti mogućnost da je ta srpska delegacija bila poslata iz oblasti koje su svojevremeno pripadale temi Morava, a upravo 991. godine su se našle na udaru Samuilove vojske. Ukoliko se to pokaže tačno, tada se može sasvim jasno sagledati i cilj delegacije – savez za uzajamnu borbu protiv Samuila. Delegacija je primljena u Vasilijevom vojnom logoru, što govori da je on već bio u pohodu protiv Samuila. U takvoj vojno-političkoj situaciji, permanentne prijetnje ratnom intervencijom, Samuilo nije mogao ostaviti svoju državu bez odbrane i otići na dugi pohod ka Dalmaciji.

Drugi argument koji ide u prilog prvom gledištu je da je nakon 997. godine Samuilo udao ćerku Miroslavu za Ašota, zarobljenog kod Soluna i poslao mladence da čuvaju Drač¹⁴. To znači da je Samuilo ranije osvojio ovaj grad, u suprotnom nema nikakvog smisla slanje svoga čovjeka da štiti grad kojim nije vladao. Sve navedeno dovodi u pitanje teoriju o hronološkoj određenosti Samuilovog pohoda na Duklju i Dalmaciju na kraju X vijeka i ide u prilog tezi da je ipak pohod bio izveden u periodu nakon bitke kod Trajanovih vrata 986. do 988. godine, budući je 989. godine Samuilo osvojio Ber (grčki Veria, grad nedaleko od Soluna, prim. prev.) Ne možemo prihvatiti drugo gledište iz razloga što poslije jednog teškog poraza kod Sperheja i ranjavanja Samuila nije moguće da se usudio da krene u pohod na Dalmaciju. Kako bi branio svoju teritoriju dok je bio odsutan sa ovih prostora, a Vasilije pritiskao sa svih strana? Vasilijevo prisustvo na balkanskom ratištu se neprekidno bilježi i on je bio u stalnim sukobima sa Samuilom.

¹⁴ Божилов И., Гюзелев В., *История на средновековна България VII–XIV век*, 322.

Ali, ako se imaju u vidu političke prilike u Vizantiji poslije 986. godine i pobuna Varda Sklira i Varda Foke, moramo znati da je Vasilije u cjelosti bio preokupiran njenim gušenjem. U vezi sa ovom pobunom su učestali kontakti Vasilija sa Kijevskom Rusijom i njihovim pokrštavanjem 988/9. godine¹⁵. Upravo takvo angažovanje Vasilija na istočnom ratištu išlo je u prilog Samuilu i on je mogao bezbrižno da ratuje na Zapadu. Otkako je Vasilije sredio poslove na Istoku, okreće se Zapadu i unapređuje odnose sa Venecijom, možda sklapa i savez sa Srbima za borbu protiv Samuila, u vezi sa čim se može dovesti i srpsko poslanstvo kod Vasilija 992–993. godine. Ne mora se prihvatiti gledište Ostrogorskog, da je srpsko poslanstvo bilo poslato prije pada srpskih zemalja pod Samuilovu vlast.¹⁶ Ono je moglo biti poslato i poslije, sa ciljem da Vizantija pomogne da se Srbi oslobode Samuilove vlasti, iako moramo napomenuti da niđe nije naveden cilj toga poslanstva niti iz kojih je „srpskih“ zemalja ispraćeno.

Da se vratimo toku događaja u vezi sa samim pohodom. Prema popu Dukljaninu, Vladimir „ne hoćase da ma ko od njegovih u ratu propadne. Ukloni se, dakle, ponizno i popne se sa svom vojskom svojom na brijeg Oblik“¹⁷. Tada je car Samuilo poslao dio vojske da zauzme Ulcinj, a jedan dio vojske ostavio je da opsjeda planinu, želeći da time prinudi Vladimira na predaju. Samuilo je vidio da ne može silom dobiti Vladimira u svoje ruke, pa je pokušao da to ostvari diplomatskim putem preko poslanika, o čemu pop Dukljanin veli: „Car pošalje poslanike kralju Vladimiru, da siđe s brijega sa svima koji su bili s njime. Kralj pak na to ne pristade. Ali onoga mjesta župan, nalik na Judu izdajnika,

¹⁵ Literaturu o pokrštavanju u Rusiji pogledaj kod: Божилов И., Гюзелев В., *История на средновековна България VII–XIV век*, 320, 336.

¹⁶ Ostrogorski G., *Srpsko poslanstvo caru Vasiliju II*, 153.

¹⁷ Šišić, F., *Letopis popa Dukljanina SAN*, Knj. LXVII, Beograd–Zagreb, 1928, 331, 455, 456.

posla caru poruku: ‘Gospodaru, ako je tvome veličanstvu po volji, ja ću ti kralja izdati’. Car mu na to odgovori: ‘Ako to mogneš učiniti, znaj da ću te obasuti milošću’.¹⁸

Nešto drugačije ovaj događaj je prenesen u Orbinijevom prijevodu će stoji: „Samuilo im, pozvavši ih da siđu sa planine, garantuje da nikome neće učiniti nikakvo zlo. Jedan od njegovih župana tajno ode kod Samuila i predloži da mu preda kralja, ukoliko mu obeća veliku nagradu. Samuilo mu je, razumije se, obećao *mari e monti* (mora i planine). Župan potom nagovori Vladimira da treba da se preda u ruke Bugarina i ubijedi ga da mu Samuilo neće uraditi ništa loše.“¹⁹

Uvidjevši da je beznadežno dalje podnošenje nevolja opsade, Vladimir prihvata nagovor župana i predaje se Samuilu, smatrajući da kao „dobar pastir“ treba da se žrtvuje za svoje stado i poštedi ljudstvo „gladi i mača“. Ali, ovaj „s mjesta naredi da se kralj pošalje u progonstvo u ohridske krajeve, u mjesto koje se zove Prespa, gdje se carski dvor nalazio“²⁰.

Iz navedenog se jasno vidi da je Samuilo Vladimira poslao u Prespu u svojstvu taoca. Otkako su propale sve nade za uspješan otpor, Vladimir se predao Samuilu. Njegovo povlačenje na planinu bilo je samo manevar kako bi se dobilo na vremenu i da se možda sačeka pomoć Vizantije, koja je, kao zaštitnik tih zemalja, vjerovatno imala i neke obaveze da ih brani od eventualnih stranih napada. Ali tada je, kao što piše Jahja Antiohijski, Vizantija imala važnijih briga, prvenstveno na smirivanju pobune Varda Foke, koji se 987. godine, nakon pobjede nad Varda Sklirom, sam proglasio za cara²¹. U takvoj situaciji

¹⁸ Басотова Љ., *Лемонocom*, 192.

¹⁹ Šišić F., *Letopis popa...*, 332; Басотова Љ., *Лемонucom*, 191.

²⁰ Šišić F., *Letopis popa...*, 331–333; Басотова Љ., *Лемонucom*, 192.

²¹ O ovoj pobuni uporedi: Ostrogorski G., *Istorija Vizantije*. Drugo fototip-sko izdanje, Beograd 1969, 288–289.

Duklja i „preostale grčke oblasti na zapadu“ nijesu se mogle nadati pomoći Vizantije. Imajući ovo u vidu, Vladimir je shvatio svoju beznadežnost, odustao od otpora i predao se u ruke moćnog osvajača, koji ga odmah, kao zatočenika, šalje u svoju prijestonicu Prespu.

Orbini u svojem latinskom prijevodu malo drugačije prenosi ovu epizodu i prema njemu Vladimir prije predaje Samuilu, drži govor svojim i kaže: „Sada Bugarin garantuje da hoće da vas pusti bez ozljeda ako ja siđem, a ako to ne učinim, zarekao se da ćemo svi biti uništeni glađu“²². Iz ovoga se može zaključiti da Vladimir ne ide dobrovoljno u zatočeništvo, žrtvujući se za svoj narod, već da je prisiljen na jedan takav korak, zbog Samuilovih prijetnji i upornosti da „neće otići sa tog mjesta“ odnosno, neće odustati od opsade Oblika, i da će ih glađu prisiliti na predaju ili ih uništiti. Čim je poslao Vladimira u Prespu, Samuilo je njegovu zemlju proglasio svojom pokrajinom, kojom je upravljao njegov namjesnik.

U vezi sa ovim događajima pop Dukljanin kaže: „Zatim car, sakupivši vojsku (onu pod Ulcinjem i onu ispod Oblika), dugo vremena napadaše Ulcinj, ali ga nikako nije mogao zauzeti. Odatle gnjevan odstupi, te poče rušiti, paliti i plijeniti čitavu Dalmaciju; gradove pak Kotor i Dubrovnik popali, a sela i čitavu pokrajinu tako opustoši da je izgledalo da je zemlja ostala bez stanovnika. Ovako pustošivši kako primorske, tako i brdske oblasti, car pređe sve do Zadra, a zatim se kroz Bosnu i Rašku vrati u svoje mjesto“²³.

Nakon neuspješne opsade Zadra Samuilo se preko Bosne i Raške vratio u Prespu, đe je Vladimir okovan u zatvoru, provodio noći u postu i molitvi. I „jednog dana kći cara Samuila

²² Šišić F., *Letopis popa...*, 333; Басотова Љ., *Летописъ*, 192.

²³ Šišić F., *Letopis popa...*, 333–334; Басотова Љ., *Летописъ*, 193.

Pogledaj i: Антољак С., *Самуиловата држава*, 386.

imenom Kosara, potaknuta i nadahnuta Svetim Duhom, ode k ocu i zamoli ga da može sa sluškinjama sići u tamnicu i oprati glavu i noge okovanih i zarobljenih, što joj otac odobri. I tako ona siđe i učini dobro djelo. Međutim opazi Vladimira i videći da je lijepe vanjštine, ponizan, blag i skroman i da je pun znanja i mudrosti gospodnje, zadrži se u razgovoru s njim. Njoj se naime učini njegov govor slađim od meda i saća. Zavoli ga dakle ne iz strasti, već zato, što joj se sažalila njegova mladost i ljepota i jer bijaše čula da je on kralj i da je porijeklom iz kraljevske loze; pozdravivši se s njim, ode. Nakon toga htjede da ga oslobodi ropstva pa priđe caru i bacivši se pred njegove noge, tako govoraše: ‘Oče moj i gospodaru, znam da imaš namjeru da me udaš, kako je to običaj. Sada pak, ako je po volji tvojem veličanstvu, ili ćeš mi dati za muža kralja Vladimira, koga držiš u okovima, ili znaj, da sam spremna radije umrijeti, nego li uzeti koga drugog muža’. Čuvši to car obradova se, jer je veoma volio svoju kćer i jer je znao da je Vladimir kraljevskog roda, pa pristane da se njena molba ispuni. I odmah pošalje po Vladimira i naredi da ga okupana i obučena u kraljevsku odjeću privedu k njemu. I milo ga gledajući i ljubeći pred velikašima svoje države, dade mu svoju kćer za ženu. Pošto je bilo obavljeno vjenčanje njegove kćerke na kraljevski način, postavi car Vladimira za kralja i dade mu zemlju i kraljevstvo njegovih otaca i cijelu dračku zemlju. Zatim javi caru Dragimiru, stricu kralja Vladimira da dođe i primi svoju zemlju Tribunju i pribere narod i nastani zemlju, što se i zbude“²⁴.

Ovako pop Dukljanin prikazuje romantičnu istoriju ljubavi i braka Vladimira i Kosare.

²⁴ Mošin V., *Ljetopis popa Dukljanina*, 80–81; Šišić F., *Letopis popa...*, 455–456; Басотова Љ., *Летописот*, 195–196. Pogledaj i: Андреев Ђ., *Любовните истории в Българското средновековие, Велико Трново*, 1996, 15.

Sa druge strane, opet, Samuilo je kao pametan i dalekovid državnik znao da je neophodno učvrstiti političke i strateške pozicije u novoosvojenim zemljama na Zapadu. On je osećao i znao da Vizantija neće mirovati i ravnodušno prihvatiti njegove ofanzivne akcije i osvajanja. Sama činjenica da nakon osvajanja Duklje nije likvidirao Vladimira, iako mu je pao u ruke, nego ga odveo u Prespu, u svoju blizinu, ukazuje da je on imao određene planove sa njim u vezi. Ljubav njegove miljenice Kosare prema Vladimirom, možda je bilo upravo ono što je i sam priželjkivao. Zbog toga ga je i obradovalo njeno traženje da se uda za Vladimira, jer se to poklapalo sa njegovim planovima. Stvaranjem jednog bliskog rodbinskog saveza, ne samo sa Vladimirom, već i sa stricem Dragimirom, on se obezbijedio na Zapadu i oslobodio svoje snage za eventualnu odbranu na Istoku, koju je sa izvjesnošću mogao očekivati. U tome se i sastoji diplomatsko-politički razlog zbog kojeg je Samuilo radosno odobrio udaju svoje kćeri Kosare za Vladimira²⁵.

Dok je Samuilo bio živ odnosi sa Vladimirom su ostali prijateljski, iako malu zabunu u tu konstataciju unosi prisustvo jednog „srpskog poslanstva“ u Carigradu, za koje neki naučnici smatraju da ga je poslao Vladimir, a drugi opet da je bilo iz Raške. Kako god bilo, pop Dukljanin, a ni Skilica ne daju podatke da je došlo do narušavanja međusobnih odnosa. Nakon Samuilove smrti, 6. oktobra 1014. godine, na prijestolu ga je naslijedio njegov sin Gavriilo Radomir. I on ostade u dobrim odnosima sa svojim zetom Vladimirom. Promjene u odnosima Samuilove vladarske kuće sa Vladimirom nastale su za vrijeme posljednjeg cara Jovana Vladislava, Samuilovog bratanića. O tim događajima opširne podatke nam daje pop Dukljanin.

²⁵ Opširnije pogledaj: Антољак С., *Самуиловата држава*, 384; Басотова Љ., *Лемонуком*, 196.

Nakon opisa ubistva Gavrila Radomira od strane Jovana Vladislava, pop Dukljanin kaže: „Uzevši tako carstvo (Vladislav), pošalje glasnike kralju Vladimiru da dođe k njemu. Kada je to čula kraljica Kosara, zadržavala ga je govoreći: ‘Moj gospodine, nemoj ići, da ti se – ne bilo tako – ne desi kao mom bratu, već pusti mene da odem i da vidim i da čujem kako je s kraljem. Ako želi da me pogubi, neka me pogubi, samo da ti ne pogineš’.“²⁶

Prema ovim vijestima Vladislav je ubrzo nakon stupanja na prijesto imao određene planove sa dukljanskim vladarom. Poziva ga kod sebe na, navodni, dogovor. Ali, Kosara je oprezna. Ponudila se da sama pođe i da izvidi situaciju. Sa dozvolom svojeg muža, Kosara se uputila kod svojeg brata od strica. Biva primljena sa počastima, ali je to ipak bilo samo prividno. Vladislav nije davao povoda za sumnju i iznova insistira na Vladimirovom dolasku.

„Potom pošalje po drugi put kralju poslanike, dajući im zlatni križ i zadavši mu vjeru govoreći: ‘Što oklijevaš doći? Evo, žena je tvoja kod mene i ništa joj se zlo nije dogodilo, već ja i moji s njom dostojno postupamo. Primi vjeru križa i dođi, da te vidim, pa da se potom lijepo i s poklonima vratiš sa svojom ženom u svoje mjesto’.“²⁷

I u ove Vladislavove riječi sumnjao je Vladimir. Tražio je sigurniju garanciju od zlatnog krsta. Saglasno svojoj dubokoj religioznosti, poručio je Vladislavu da je Hrist bio razapet na drvenom krstu, a ne na zlatnom ili srebrnom. Zato, „ako je dakle tvoja vjera iskrena i tvoje riječi istinite, pošalji mi po duhovnim ljudima drveni križ, pa ću vjerom i snagom Gospoda našega Isusa Krista doći uzdajući se u životvorni križ i dragocjeno drvo“²⁸.

²⁶ Mošin V., *Ljetopis*, 82; Басотова Љ., *Летописот*, 209; Андреев Ѕ., *Любовните истории в Българското средновековие*, 16.

²⁷ Mošin V., *Ljetopis* 82; Басотова Љ., *Летописот*, 209; Андреев Ѕ., *Любовните истории*, 16.

²⁸ Mošin V., *Ljetopis* 82; Басотова Љ., *Летописот*, 209–210.

Iz ovoga se jasno vidi da Vladimir nije imao povjerenja u Vladislava i zatražio je sigurniju garanciju, misleći da crkva neće javno stati kao saučesnik jednog zlodjela. Ali, Vladislav je bio riješen da svoju zamisao sprovede do kraja. „Tada on pozove dva biskupa i jednog pustinjaka, hineći pred njima zlobno svoju iskrenost, dade im drveni križ i posla ih kralju. Ovi dođoše i pozdraviše kralja pa mu izruče vjeru i križ“²⁹. Iz teksta se može zaključiti da duhovna lica nijesu bila upoznata sa Vladislavovom pravom namjerom. On ih je doveo u zabludu i iskoristio kao oruđe za svoje ciljeve. Vjerujući duhovnicima, Vladimir je prihvatio garancije i sa malom pratnjom se uputio ka Prespi. Putem je, prema Dukljaninu, božijom zaštitom izbjegao sve zasjede koje mu je Jovan Vladislav postavio.

Tako, prema Dukljaninu, „kralj pak dođe do carskog dvora, u mjestu koje se zove Prespa, i čim uđe, poče da se po svom običaju moli nebeskom Bogu. Kada car dozna da je došao kralj, obuze ga velika srdžba. On je, naime, u svom srcu pretpostavljao da će na putu biti ubijen, prije no što dođe do njega, da se ne bi činilo, da je on (Vladislav) saučesnik u njegovoj pogibiji ili da je odobrava, jer se bio zakleo i jer je u ruke biskupa i pustinjaka bio dao križ; zbog toga mu bijaše postavio zasjedu na putu. No, kad je već vidio da je njegovo pogano djelo razgolićeno, dok je sjedio za ručkom, pošalje krvnike da mu ovi odrube glavu“³⁰.

Kada Vladimir oseti da je žrtva prevare ukori sveštenike „Što ste uradili? Zbog čega ste me tako prevarili? A oni se od sramote ne usuđivahu pogledati ga u oči. On se tada pričesti i predade u

²⁹ Mošin V., *Ljetopis* 82; Басотова Љ., *Lemonucom*, 210.

³⁰ Mošin V., *Ljetopis* 83; Басотова Љ., *Lemonucom*, 210.

ruke krvnicima, izjavljujući da umire bez krivice, dade krst episkopima, izađe iz crkve, gdje ga vojnici, pred vratima crkvenim odmah ubiše³¹. Zaklan je 22. maja (1016.)³².

Prema Dukljaninu Vladimir je bio sahranjen u istoj crkvi pred čijim vratima je ubijen. „Biskupi pak uzmu njegovo tijelo u istu crkvu i uz himne i hvalospjeve sahrane“³³. Njegov grob, prema Dukljaninu, pretvori se u mjesto poklonjenja, zbog čega se Vladislav pokaja i prepade, pa zato i dozvoli svojoj sestri od strica Kosari: „da uzme njegovo tijelo i dostojno ga sahrani gdje god hoće. Ona najzad uze tijelo njegovo i odnese u mjesto zvano Krajina, gdje je bio njegov dvor, i pohrani ga u crkvi svete Marije“³⁴.

Nakon Vladimirove smrti, njegov stric Dragimir skupi narod i vojsku da bi uzeo zemlju i kraljevstvo svojih očeva. Međutim, prilikom boravka u Kotoru bi namamljen na jedno ostrvo i ubijen (Sv. Gavriilo (Sv. Marko) kod Tivta, prim. prev.). Poslije njegove smrti, u Ljetopisu popa Dukljanina nalazimo još jedan podatak o Samuilovim vezama sa predstavnicima Duklje. Dragimirova supruga je nakon njegove smrti rodila dijete-posmrče, koje Dukljanin naziva Dobroslav (Stefan Vojislav). Kada on poraste majka ga posla da se obrazuje u Dubrovnik, gdje za ženu uze prekrasnu đevojku, Samuilovu unuku (Nedu,

³¹ Басотова Љ., *Летописот*, 211.

³² O smrti Vladimirovoj uporedi: Антољак С., *Самуиловата држава*, 553 i tamo navedenu literaturu. Pogledaj i : Андреев Ѕ., *Любовните истории*, 17.

³³ Mošin V., *Ljetopis* 83; Басотова Љ., *Летописот*, 213.

³⁴ Mošin V., *Ljetopis* 84; Басотова Љ., *Летописот*, 213. Uporedi i Антољак С., *Самуиловата држава*, 554; Андреев Ѕ., *Любовните истории*, 17. Danas ostaci crkve Sv. Prečiste Krajinske u blizini Skadarskog jezera.

prim. prev.), sa kojom rodi pet sinova, čija su imena: Gojislav, Mihailo, Saganek, Radoslav i Predimir³⁵. Od ovih pet sinova Mihailo (Vojislavljević) je otac još jedne ličnosti koja je odigrala značajnu ulogu u makedonskoj istoriji, Konstantina Bodina³⁶.

Godine 1072/1073. u Makedoniji izbija ustanak u organizaciji skopskih prvaka na čelu sa Đorđem Vojtehom. Ali, budući da Vojteh nije imao carsko porijeklo, ustanici se obraćaju zetskom gospodaru Mihailu za pomoć, želeći da dobiju i stranu podršku. Mihailo im šalje 300 vojnika sa vojskovođom Petrilom na čelu. Sa njima je poslao i svojeg sina Konstantina Bodina. Ustanici su ga dočekali kod Prizdijane (Prizrena), po starom makedonskom običaju ga podigli na štit i proglasili za cara³⁷. U čast vođe prethodnog ustanka iz 1040/41. promijeniše mu ime u Petar. Da Bodina proglase za cara, uticala je njegova krvna povezanost sa Samuilovim rodom. Nakon susreta kod Prizrena, ustanička vojska se podijelila. Bodin se sa dijelom vojske uputio ka Nišu, a Petrilo pošao na jug ka Ohridu i Kosturu. Kod Kostura biva poražen i sa ostatkom vojske se vraća u Zetu. Vizantija je uspjela da zauzme Skopje. Đorđe Vojteh šalje pismo Bodinu da ga upozna sa novonastalom situacijom i predlaže mu plan kako ponovo osloboditi Skopje. No Vizantinci su doznali za plan, presreli i porazili ustaničku vojsku

³⁵ Mošin V., *Ljetopis* 87; Басотова Љ., *Лемонуcom*, 219.

³⁶ O različitim mišljenjima oko imena sinova i koja je Samuilova unuka pogledaj: Басотова Љ., *Лемонуcom*, 219–220.

³⁷ O ustanku Đorđa Vojteha i proglašavanju Bodina za cara pogledaj: *Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава*. Том 1. Скопје 1981, 105–107. Uredi i: Антољак С., *Учеството и улогата на Србите, Хрватите и Унгарците во востанието на Георги Вojтеш (1072. г)* – Средновековна Македонија Т. 1. Скопје 1985. 726–770.

kod mjesta Taonin (Paun) na Kosovu. Vojteh i Bodin bivaju zarobljeni i odvedeni u Carigrad. Putem od teškog mučenja umire Đorđe Vojteh, dok Bodin biva poslat u zatvor u Antiohiju³⁸. Otud su venecijanski trgovci uspjeli da ga oslobode i vrate u njegovu otadžbinu, đe je ubrzo na prijestolu naslijedio svojega oca.

U 90-tim godinama XI vijeka Bodin ulazi u ohridske predjele i izaziva nemire stanovništva toga kraja. Ali, ovi nemiri nijesu prerasli u ustanak i Vizantija uspijeva da stabilizuje situaciju³⁹.

U narednim vjekovima kontakti između Makedonije i Zete odvijali su se uglavnom na trgovinskoj osnovi. Do novih političkih veza došlo je u drugoj polovini XIV vijeka, nakon smrti cara Dušana, kada se u Makedoniji osamostalio kralj Dimitrije Vukašin (Mrnjavčević, prim. prev.), čija je ćerka Olivera bila udata za zetskog vladara Đurađa Balšića⁴⁰. Ovaj brak je doprinio jačanju međusobnih odnosa i 1370/71. godine sriječemo Vukašina sa sinom Markom kod Skadra, na putu da pomognu svojem zetu u borbi sa Nikolom Altomanovićem⁴¹. Ali, opasnost od Turaka Osmanlija natjerala je Vukašina da napusti to bojište i da zajedno sa bratom Uglješom ode u pohod protiv Osmanlija. U odlučujućoj bitci na rijeci Marici 26. septembra 1371. godine obojica ginu⁴². Naslijedio ih je kralj Marko, koji nije uspio da zadrži sve naslijeđene teritorije i u njegovu vrijeme dolazi do narušavanja odnosa sa zetskim vladarima. Ali ipak, jednog od njegove braće, Ivaniša sriječemo kako

³⁸ *Документи*, 1., 107; Панов Б., *Востанијата на македонскиот народ во XI век* – Средновековна Македонија. Т. 3. Скопје 1985. 63.

³⁹ Панов Б., *Средновековна Македонија. Том 2. Скопје* 1985. 355.

⁴⁰ Атанасовски А., *Македонија во XIV век*. Тетово 2009. 162–163.

⁴¹ Атанасовски А., *Македонија во XIV век*. Тетово 2009. 178.

⁴² Isto, 185–192.

se bori na strani Balše II Balšića protiv Osmanlija u bici na Saurskom polju (kod Berata, prim. prev.) 1386. godine, đe je i poginuo⁴³ zajedno sa svojim rođakom.

Sa makedonskog preveo **Ivan Ivanović**

⁴³ Isto, 205